

REZUMATE

Prelegeri key-note

Liga Culturală a Germanilor din România și activitatea sa (1922-1931)

Vasile CIOBANU (Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu al Academiei Române)

Expunerea propune o prezentare sintetică a stadiului cercetărilor, a genezei, structurii și activităților Ligii Culturale a Germanilor din România (Kulturamt der Deutschen in Rumänien), având în vedere importanța sa majoră pentru cultura germană din România în primul deceniu interbelic.

Liga Culturală a apărut din necesitatea apropierii și cunoașterii reciproce aprofundate a grupurilor de germani din România de după 1918 și a fost un organ al Uniunii Germanilor din România. Directivele de organizare și planul de lucru ale Ligii au fost publicate în 1922 și prevedeau 23 de domenii de activitate: educația poporului prin toate mijloacele (conferințe, expoziții, filme etc.), sprijinirea învățământului de toate gradele (procurarea de manuale și materiale didactice, burse, biblioteci etc.), răspândirea cărților și promovarea lecturii, organizarea de concerte și turnee teatrale, publicarea de cărți și reviste, consiliere și perfecționare profesională, serviciu de presă, strângerea relațiilor cu patria-mamă și cu celelalte minorități germane (prin organizarea de excursii, schimburi culturale, cursuri de perfecționare etc).

Artizanul și conducătorul acestei intense activități a fost dr. Richard Csaki (1886-1943), care se autodefinia ca „politician al culturii” (Kulturpolitiker). Liga și-a încetat activitatea în 1931 din cauza lipsei fondurilor. În epocă, Liga a fost apreciată, dar s-au auzit și voci critice.

Liga culturală și-a atins obiectivele prin contribuția sa însemnată la mai buna cunoaștere reciprocă a grupelor de germani din România, la apărarea și păstrarea identității lor germane, la răspândirea culturii germane în România, la strângerea legăturilor dintre minoritățile germane din Europa.

Cuvinte cheie: România, perioada interbelică, minoritatea germană, politică culturală, Richard Csaki;

Continuități și discontinuități în istoriografia sașilor ardeleni după Primul Război Mondial

Konrad GÜNDISCH (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas e. V.
an der Ludwig-Maximilians-Universität München)

Istoriografia săsească s-a organizat în secolele XIX-XX în cadrul Asociației pentru cunoașterea Transilvaniei (Verein für Siebenbürgische Landeskunde) și în jurul episcopilor-istorici Georg Daniel și Friedrich Teutsch cu țelul clar de a oferi conaționaliilor un punct de reper istoric și o conștiință de sine politică vis-à-vis de tendințele de deznaționalizare ale guvernelor de la Budapesta în timpul regimului dualist, și, după Primul Război Mondial, ale guvernelor de la București ale României Mari. Accentele se puneau pe „Istoria sașilor ardeleni pentru poporul săsesc” (vol. 1: 1852, 2: 1907, 3-4: 1928), dar și pe mari proiecte științifice cum ar fi diplomatariul medieval „Urkundenbuch” sau dicționarul graiului

săsesc „Wörterbuch“, proiecte continuate până în zilele noastre. După 1918 istoricii sași au intensificat legăturile antebelice cu colegii români, îndeosebi cu Nicolae Iorga. Prin lucrarea de popularizare „Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal“ și-au prezentat istoria și cultura proprie unui public mai larg, iar Friedrich Müller a redactat primul manual de istorie a României în limba germană.

Mai ales Georg Eduard Müller, Adolf Schullerus, Richard Csaki și Egon Hajek au acționat în vederea instituționalizării cercetării istoriei minorității germane, mai întâi în cadrul unei universități, prin înființarea Asociației universitare a germanilor de sud-est în 16 decembrie 1918, apoi printr-un articol programatic publicat în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“ din 14 august 1919, în care se cerea găsirea unei soluții instituționale pentru cercetarea sașilor ardeleni: „Dacă nu vrem să renunțăm cu totul la munca noastră științifică și dacă dorim să rămânem conștienți de faptul că un popor care nu mai este pasionat de propriile idealuri se condamnă el însuși la moarte”.

Ca și în multe alte domenii, noul stat nu și-a împlinit promisiunile de la Alba Iulia și speranțele puse în el, iar conducerea politică a sașilor fie a manifestat puțin interes, fie a crezut că proiectul nu are șanse de succes. Abia în 1922, Georg E. Müller a reușit cu ajutorul lui Nicolae Iorga să înființeze o filială sibiană a Institutului de cercetări sud-est-europene, pentru a servi „scopului cercetării comune istorico-lingvistice a Transilvaniei” și în speranța facilitării unei vieți științifice organizate și finanțate de stat. Müller a devenit director al institutului și a putut strânge fonduri, care au înlesnit publicarea a două lucrări importante în noua serie de cărți a filialei. Dar deja în 1930 Filiala nu a mai primit sprijin financiar din datorită crizei economice, și a supraviețuit până în 1936 datorită sprijinului Asociației pentru cunoașterea Transilvaniei. Dar și planurile din 1928 ale consulului Germaniei la Brașov de a înființa, cu sprijinul Republicii de la Weimar, un institut german de cercetare științifică la Sibiu au eșuat. Abia în 1940 a luat ființă la inițiativa Reichului un Institut de cercetare a Grupului Etnic German, o organizație nazistă.

România în perioada interbelică. Alternative (modele) în strategia modernizării

Gheorghe IACOB (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Modernizarea organizată, intensă și „desfășurată” a României a început după 1859 și mai ales după 1878. Statele noi, din estul și sud-estul Europei, aveau de ales o alternativă din multiple direcții (geopolitică, economică, culturală, militară ș.a.). Vom urmări, pentru stabilirea unor trăsături, aceste prime perspective enumerate.

Indiferent de etapă, de moment, de presiuni, de modele, România a avut o cale ascendentă în procesul de modernizare. Societatea românească s-a construit treptat, îmbinând influențe atât din partea Franței, cât și a Germaniei. „Procentele”, mai greu de cuantificat, deși în anumite domenii sunt clare, au diferit de la etapă la etapă. În final, a rezultat un „model” occidental, dar cu multe trăsături specifice unei țări de la „periferia” Europei și aproape de Orient.

Considerăm că modernizarea României reprezintă *o realitate semnificativă, de necontestat*, întrucât sensul evoluției societății românești a fost evident de creștere cantitativă și calitativă. Nivelul modernizării trebuie analizat printr-o nuanțată contextualizare internă și externă pentru fiecare domeniu în parte.

Cuvinte cheie: România interbelică, strategia modernizării, modele;

Influențe germane în România interbelică: demografie, cultură, politică

Irina LIVEZEANU (University of Pittsburgh)

Influența germană s-a manifestat pe mai multe planuri. Au fost fenomene demografice, politice, lingvistice și culturale. După Marea Unire populația țării s-a mărit și diversificat dramatic. Peste 4% din ea erau germanofoni și o proporție similară erau evrei, unii dintre ei fiind și ei germanofoni. Și limba idiș, ea însăși în parte germanică, a câștigat prestigiu în această perioadă în teatrul de avangardă. Intrarea în componența României Mari a doua provincii de proveniență central europeană a fost semnificativă pentru mărirea influenței germane asupra culturii țării. Intelectuali și artiști (de stânga și de dreapta) au continuat să își facă drum în lumea germană în această perioadă luându-și inspirație și idei de lucru de la Berlin, Viena, Dessau, sau München. După 1933 studenții cu burse în Germania din România au fost mult influențați de nazism.

Cuvinte cheie: Bucovina, Transilvania, Basarabia, germanofilism, M. H. Maxy, Nae Ionescu, Emil Cioran, Arthur Segal, Andrei Vespremie, Lucian Blaga, Hans Mattis-Teutsch, Bukarester Idishe Theatre Studio, Academia de arte decorative;

Panelul 1

Import de ideologii europene în publicistica economică românească din perioada 1918–1933

Alina BRUCKNER (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Articolul de față își propune să prezinte o imagine de ansamblu a publicisticii economice românești, care a cunoscut în perioada interbelică o diversificare tematică și o efervescentă fără precedent, determinate, printre altele, de noul context socio-politic al României Mari, care a facilitat o mai mare deschidere către spațiul european. Periodicele din domeniul economic reflectă preocupările tot mai pronunțate ale populației pentru diverse aspecte de natură economică. Astfel, dacă la începutul perioadei interbelice revistele aveau un caracter economic general, treptat acestea au devenit reviste specializate pe diferite subdomenii economice, în funcție de relevanța lor pentru viața socială românească, dar și de dificultățile și provocările cu care aceasta se confruntau. Pe de altă parte, raportarea la spațiul vest-european, în special pe filieră francofonă și germanofonă, reprezintă o constantă a societății românești interbelice, vizibilă și la nivelul publicisticii economice. Importul de ideologii europene în spațiul românesc, prin intermediul revistelor de economie, este cuantificabil atât prin tematica abordată în unele articole sau chiar în unele numere speciale ale revistelor, cât și prin prezența aproape unitară a secțiunilor de recenzii, în care se prezentau cele mai recente apariții editoriale europene. Desigur că un rol semnificativ în tot acest proces al importului de idei l-au avut și formarea intelectuală a editorilor revistelor, precum și, în unele cazuri, orientarea lor ideologică sau politică. Exemplificarea aspectelor mai sus menționate se va concretiza într-o analiză atât cantitativă, cât și calitativă a periodicelor de economie apărute în România în perioada interbelică, evidențiindu-se modul în care doctrinele și ideologiile europene au pătruns în spațiul românesc, pentru a fi ulterior adaptate realităților socio-economice concrete.

Actori politici șvabi din Banatul interbelic

Mihaela BEDECEAN (Institutul de Istorie George Barițiu Cluj-Napoca al Academiei Române)
Veronica CÂMPIAN (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)

Prezentarea va radiografia traiectoria unor oameni politici șvabi din Banat, care s-au făcut remarcăți prin implicarea în sistemul politic din perioada interbelică. Au fost personalități ale comunității șvăbești, ale cărei interese au căutat să le reprezinte, în contextul politic dificil și complex din provincie, dar și în cadrul arealului politic național.

Populația germană de pe teritoriul României Mari, la momentul Marii Uniri, nu forma o structură unitară, un grup compact, dimpotrivă era compusă din mai multe fracțiuni, diferențiate din punct de vedere al distribuției geografice.

O altă distincție însemnată constă în diferențele de structură internă a acestor grupuri, cel mai pregnant fiind raportarea la identitatea națională. De aceea, pentru șvabii bănățeni, după 1918 se deschide o etapă nouă, de readaptare la noile realități și de reapropiere de tradiția identității, într-un proces de redescoperire a germanității și reintegrare în acest curent.

La finalul mării conflagrații, Banatul a avut o situație specială, datorită numărului mare de naționalități pe care le regăsim aici, dar și din motive politico-militare, întrucât provincia a rămas sub ocupații străine după finalizarea ostilităților armate în 1918, devenind un subiect sensibil în dezbaterile internaționale.

În acest mozaic etnic și confesional, dublat de aspectul politic, reprezentanții minorității șvăbești au căutat să se adapteze noilor realități și să găsească oportunitatea de a obține avantaje pentru etnia germană. A fost un proces deloc facil, care a creat adesea asperități serioase în interiorul comunității etnice, între șvabii radicali și moderați, între liderii diferitelor fracțiuni politice, care împărțeau păreri diferite privind soluțiile la problemele complexe ce așteptau rezolvarea.

Pentru a-se susține drepturile și interesele etnice și a împlini programul de susținere a identității, germanii au demarat procesul de organizare internă. În fruntea acestuia s-au poziționat liderii politici ai comunității, iar comunicarea de față va căuta să surprindă câteva medalioane biografice relevante.

Germania și germanii din România în perioada ulterioară anului 1918. Modele de utilizare

Ovidiu BURUIANĂ (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Materializând o cercetare din ultimii ani, comunicarea mea analizează modalitățile în care diverși actori publici (personalități și grupuri politice, personaje culturale de notorietate, militari, scriitori ș.a.) se raportează la Germania și germanii după anul 1918. În competiția pentru putere și legitimitate din România întregită, Germania și germanii au fost subiect central al poziționărilor din spațiul public, mai ales în perioada imediat postbelică, ca formă de a stabili agenda publică și de a decredibiliza adversarii. Antigermanismul a fost instrumentalizat discursiv (și legal) de autorități, de partidul liberal și de grupări culturale, militare etc., multe aflate în România Vechiului Regat și în siajul liberalilor, care – în continuitatea războiului și în dorința de aliniere la noul hegemon al Europei – au considerat Germania principalul pericol la noua ordine internațională. În disputa complexă de recunoaștere și impunere în noua societate, dar și de conturare a unei noi identități culturale și civilizaționale, *germanul* „îmbrăca” și formula alterității. El întruchipa o amenințare civilizațională pentru societatea agrară românească, întrucât întruchipa străinul prin excelență, rece, rațional și mecanic. Opozabili

establishmentului din vechiul Regat, transilvănenii și bucovinenii și-au revendicat apartenența la lumea germanică, imperială, ca formă de a-și impune pretențiile de superioritate publică și de europenitate, în raport cu balcanismul Bucureștiului.

Doctrina cetățeniei române și minoritatea germană din România, 1918-1944

Constantin IORDACHI (Central European University Budapesta)

În perioada interbelică, doctrina cetățeniei române a suferit transformări importante. Constituirea României Întregite și adoptarea Constituției din 1923 a marcat triumful procesului de construire a unei cetățenii de tip liberal-democratic. Acest model a fost însă vehement contestat de ideologii rivale precum țărănismul, socialismul ori, spre sfârșitul anilor 30, dreapta radicală și fascismul. Prelegerea noastră va prezenta o trecere în revistă a legislației cetățeniei române în perioada interbelică, cu accept pe subminarea regimului democratic și alunecarea spre sarabanda dictaturilor de dreapta în perioada 1937-1944. O atenție specială va fi acordată statutului minorității germane din România în perioada interbelică și a schimbărilor ce intervin în perioada războiului, când România devine un stat satelit al Germaniei Naziste.

Panelul 2

Dezbaterile interbelice din literatura juridică de limbă germană, privind „reforma” democrației parlamentare, reflectate în opera lui Erast Diti Tarangul

Marius BĂLAN (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Epoca interbelică a fost marcată – pe fundalul unor profunde frământări politice, sociale și economice – de dezbateri aprinse vizând reconsiderarea unor concepte cheie ale constituționalismului clasic, de sorginte liberală: democrație, reprezentare parlamentară, separația puterilor sau drepturile fundamentale. Republica de la Weimar s-a aflat în epicentrul acestui fenomen. Pe baza unei lucrări a profesorului cernăuțean Erast Diti Tarangul și a ecourilor sale publicistice, se poate contura o imagine, incompletă dar sugestivă, a modului în care aceste dezbateri au fost reflectate în literatura juridică română.

Cuvinte cheie: democrație reprezentativă, Republica de la Weimar, parlamentarism, reprezentare pe stări, jurisprudența intereselor;

Schimbul de idei și transfer științific germano-român în domeniul geologiei și agrogeologiei

Alexandra CHIRIAC (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Știința, în evoluția sa istorică, se afla încă de la mijlocul secolului al XIX-lea prinsă în dihotomia național-internațional, oscilând între bun comun al omenirii și tendința de naționalizare și

instituționalizare generalizată a cercetării. Știința germană, de o incontestabilă reputație privind calitatea și diversitatea la nivelul cercetării și inovației, a fost aproape complet izolată însă după sfârșitul Primului Război Mondial, comunitatea oamenilor de știință boicotând în mod sistematic, participarea colegilor germani la evenimente științifice și refuzând dezvoltarea unor direcții noi de cercetare din spațiul german. România se găsea însă departe de această tendință europeană, căci lipsa unei tradiții și a unui fond de cercetare propriu nu îi oferea posibilitatea de a se disocia de spațiul științific german, spațiu de care, în mod tradițional, este strâns legată, prin formarea a unui număr mare de specialiști români la instituții de cercetare și de învățământ superior din Germania și Austria, în special în domeniul geologiei și agrogeologiei. Aceste domenii reprezintă un sector cheie atât pentru știința aplicată românească, dar și pentru economie, fiind sursa de informare și analiză a sectorului minier, energetic și agricol cu importante implicații financiare. Folosindu-ne de teoria dezvoltată de Bruno Latour privind relația de tip rețea dintre diversele spații culturale, în care actorii (fie ei umani sau nu) reprezintă noduri ce facilitează nemijlocit circulația informației și a conceptelor, vom încerca să punem în lumină complexitatea raporturilor științifice dintre agronomia și geologia germană și cea românească în perioada interbelică până în 1933.

Cuvinte cheie: geologie, agrogeologie, transfer științific, istoria științelor, perioada interbelică, teoria actor-rețea;

Demersuri cinematografice germane și austriece în România (1928-1933)

Marian HARIUC (Institutul de Istorie A.D. Xenopol al Academiei Române, Iași/Institutul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române, Sibiu)

Restabilirea contactelor culturale româno-germane de la finalul primului deceniu interbelic a facilitat un dialog mai larg ce a inclus inițiative de realizare a unor filme în România. Aceste producții intrau în categoria celor cu scop documentar-informativ, fiind considerate de interes pentru cunoașterea realităților sociale și economice românești în societatea germană. Avantajele tehnologice pe care le aveau marile case cinematografice germane, cum era UFA (Universal Film Aktiengesellschaft), au impulsivat conexiunile cu instituțiile românești interesate de importarea acestor elemente novative ce puteau contribui la modernizarea societății. De asemenea, Wiener Werbefilm a manifestat un interes constant pentru realizarea unor filme în România. Demersul de față urmărește să trateze implicațiile pe care le-a presupus acest dialog ce încadra corespondența îndeosebi cu instituțiile diplomatice românești. La fel de relevante se dovedesc datele referitoare la componenta tehnică și mai ales condițiile de realizarea a filmelor pe teritoriul României.

Cuvinte cheie: propagandă, UFA, Wiener Werbefilm, diplomație;

Personal tehnic și de conducere german și austriac la minele și uzinele din Transilvania în perioada interbelică

Robert-Miklos NAGY (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)

Rezumatul prezentării: Înainte de prima mare conflagrație mondială, pe lângă fluxul de capital investit în Transilvania, a existat și fenomenul imigrării forței de muncă calificate din părțile vestice ale Monarhiei Austro-Ungare dar și din Germania. Aceste persoane s-au așezat și, chiar dacă unii au plecat

după destrămarea statului dualist, majoritatea lor au rămas și au continuat viața în România interbelică. O parte ale acestor persoane au servit în conducerile unor exploatare miniere sau ale unor fabrici și uzine, dar au existat și industriași care tocmai în România Mare au reușit să-și dezvolte întreprinderile întemeiate înainte de război. Astfel de persoane au fost de exemplu Johann Renner, întemeietorul și directorul fabricii de piele din Cluj.

Cuvinte cheie: Transilvania, industrie, minerit, germani, austrieci;

Studenti din România la universități la universități germane și austriece (1918-1933)

Ana-Maria PĂLIMARIU (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Fărâmițarea Imperiului Austro-Ungar a transformat într-un timp scurt statutul studenților din provinciile alipite României Mari din studenți austrieci în străini. Astfel, unii au ales calea universităților din Austria sau Germania, alții nu. Comunicarea explorează cu ajutorul corespondențelor precum cea dintre ambasadorul austriac la București și Ministrul Federal de la Viena, cea dintre Oficiul Cultural de la Sibiu (Deutsches Kulturamt) cu autorități din Germania pe de o parte și cu Consiliile Populare ale Germanilor (Deutscher Volksrat) din Basarabia, Banat, Bucovina și Transilvania, pe de altă parte, explorând eforturile depuse de către acestea din urmă de a obține burse de studii pentru tinerii etnici germani. Pe lângă acestea, urmărind fișele matricole ale Universităților din Berlin, Dresda și Leipzig, comunicarea propune o serie de reconstituiri statistice ale spectrului de studenți provenind din spațiul României Mari și înmatriculați la respectivele instituții de învățământ superior în perioada 1918-1933.

Cuvinte cheie: Imperiul Austro-Ungar, România Mare, studenți, naționalitate, confesiune, burse de studiu.

Știința românească în periodice de limbă germană: reprezentare, particularități, figuri din domeniul științelor reale în perioada interbelică

Alexandra PĂTRĂU (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Prezentarea se concentrează pe diferite periodice de limbă germană din domeniul științelor reale (mai ales matematică și fizică) care fie au fost citate de savanții români în studiile lor, fie figurează ca împrumuturi din spațiul germanofon la diferite biblioteci academice din țară în perioada interbelică, așadar sunt cunoscute de majoritatea cercetătorilor români ai perioadei respective. Lucrarea are în vedere un proces/sens invers, și anume surprinderea măsurii în care autorii români sunt citați, amintiți, prezentați în câteva dintre aceste periodice semnificative. Pe baza rezultatelor cercetării se vor putea stabili posibile conexiuni academice între școala românească și cea germană/austriacă/elvețiană, anumite simpatii sau din contra, rețineri, sau pur și simplu o lipsă de interes vizibil într-un anumit subdomeniu sau în cazul unei publicații anume. De asemenea, lucrarea își propune să treacă în revistă aceste mențiuni și din punct de vedere cantitativ, pentru a facilita o privire de ansamblu asupra acestei influențe, de această dată înspre spațiul germanofon.

Cuvinte cheie: știința românească, periodice germane, științe reale, conexiuni academice, referințe;

Modelul german: studenți români din Transilvania la universitățile din Germania 1801-1919

Cornel SIGMIREAN (Institutul de Cercetări Socio-Umane Gheorghe Șincai Târgu Mureș)

În mare parte, elita românilor din Transilvania s-a format în universități germane sau în universități create după model german. Dacă luăm în considerare faptul că Imperiul austro-ungar, condus de o Casa de Habsburg germană, aparținea ca arie de cultură și civilizație Europei Centrale, putem concluziona că aproape întreaga elită românească din Transilvania din perioada 1700-1918 a fost o creație a mediilor universitare germane, un spațiu în care germanii au constituit fie elementul etnic majoritar, fie au reprezentat modelul civilizațional, mai ales ca ideal educațional. Din 512 studenți români înregistrați între anii 1801-1919 la universitățile din Europa de Vest, (din afara Imperiului Habsburgic), 367 au studiat în universitățile germane din Germania și Elveția și doar 145 la universitățile din Franța, Italia și Belgia. Pentru românii din Transilvania influența germană a fost precumpănitoare în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Iluminismul s-a manifestat sub forma Aufklärung-ului german, austriac, la fel s-a întâmplat și în cazul naționalismului, preluat din filosofia germană, de la Kant, Fichte și Herder, de asemenea romantismul și postromantismul de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Lucian Blaga, admirator al culturii germane, aprecia mai târziu influența germană în cultura română, în însăși opera sa, considerând-o drept „catalizatoare”, întrucât stimula creativitatea autohtonă, spre deosebire de cultura franceză, pe care o credea „modelatoare”, întrucât căuta să refacă cultura unui străin după propriul chip.

Cuvinte cheie: Elite transilvane, universități germane;

Contribuțiile profesorului Constantin Narly în *Revista de Pedagogie*

Mădălina TVARDOCHLIB (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Prezentarea de față își propune să analizeze contribuția fundamentală pe care profesorul cernăuțean de pedagogie Constantin Narly a avut-o, atât ca fondator și director, cât și prin articolele semnate, în conturarea direcției publicistice a Revistei de Pedagogie. *Revista de Pedagogie*, publicată între anii 1931 și 1943, a jucat un rol important în popularizarea multor idei de pedagogie contemporană în România. Aceasta este una dintre dimensiunile asumate ale operei pedagogului cernăuțean. De asemenea, un număr semnificativ de articole publicate de Narly aici reprezintă o primă variantă de lucru a unor viitoare cărți de autor. Acesta este un argument în plus pentru radiografierea contribuțiilor autorului, reprezentant de seamă al pedagogiei filosofice românești.

Cuvinte cheie: Narly, pedagogie, Revista de Pedagogie, istoria pedagogiei, Cernăuți;

Condiționări politice și necesități economice în România Mare. Importuri de tehnologie din Germania în primul deceniu interbelic

Adrian VIȚALARU (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Înainte de Primul Război Mondial, Imperiul german era unul dintre principalii parteneri economici ai României și un important furnizor de tehnologie. Războiului mondial și noile realități geopolitice

consfințite prin tratatele de pace au făcut ca „dosarul” relațiilor dintre România și Republica de la Weimar să conțină multe elemente, de ordin politic, dar mai ales economic, ce au produs tensiuni între București și Berlin în primul deceniu interbelic. Cu toate acestea, complementaritatea economică dintre cele două state, nevoia de piețe de desfacere sigure pentru materiile prime românești, dar și interesul pentru achiziționarea de tehnologie germană au produs, treptat, un „dezgheț” în raporturile româno-germane. Având în vedere aceste elemente, prezentarea de față își propune, pe de o parte, să recompună cadrul general în care s-au desfășurat relațiile româno-germane în primul deceniu interbelic, iar pe de altă parte să insiste asupra câtorva studii de caz, ce ilustrează componenta importului de tehnologie în peisajul raporturilor economice dintre România și Germania.

Cuvinte cheie: relații economice, diplomatie, tehnologie, România, Germania;

Panelul 3

Oscar Walter Cisek la începutul carierei. Interacțiuni cu Liga Culturală a Germanilor din Sibiu

Nora CHELARU (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Scriitorul și criticul de artă bucureștean Oscar Walter Cisek (1897-1966) a avut în anii 1920 o corespondență cu Liga Culturală a Germanilor din România, cu sediul în Sibiu. A fost vorba mai ales de a-l implica pe Cisek într-o colaborare cu revista Ligii, Ostland. Prezentarea examinează aceste scrisori în mare parte inedite și le plasează în contextul începutului carierei lui Cisek. Arată legăturile pe care scriitorul le-a avut cu diferiți actori culturali din România, Germania și Austria.

Influențe și confluente literare: Poeți evrei bucovineni de limbă germană despre Itzik Manger

Augusta COSTIUC RADOSAV (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)

În perioada de după Primul Război Mondial, atât lirica evreiască de limbă germană cât și cea de limbă idiș din Bucovina au cunoscut o dezvoltare remarcabilă. Panorama liricii evreiești de expresie germană a fost ilustrată de autori precum Alfred Margul Sperber, Alfred Kittner, Rose Ausländer, Moses Rosenkranz și alții, iar cea a liricii evreiești de limbă idiș s-a făcut remarcată, mai ales, prin opera poetului Itzik Manger. Chiar dacă nu au existat foarte multe influențe de natură literară între lirica evreiască de limbă germană și cea de limbă idiș, a existat o dimensiune umană, personală, a unui contact nemijlocit între cele două lumi de expresie lingvistică diferită. Dimensiunea umană, a prietenilor și admirațiilor edificate prin relații personale apropiate între poeții evrei de limbă germană și poetul idiș Itzik Manger, constituie un capitol de istorie literară concludent pentru ilustrarea raportului de ”apropiere-depărtare” dintre cele două lumi literare.

Cercul Revistei Ostland în dialog cu cercul din jurul scriitorului Stefan George

Laura LAZA (Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca)

În prezentarea de față voi încerca, pe marginea a două scrisori din arhiva Stefan George Stuttgart, să schițez strădaniile colectivului din jurul Revistei Ostland de afiliere la viața literară din Germania prin contactul cu cercul din jurul poetului Stefan George. Konrad Nussbacher și Walter Elze sunt protagoniștii acestui scurt schimb de idei concretizat în numărul 3 al Revistei Ostland pe anul 1926.

Salomon Wininger și activitatea sa de biograf

Francisca SOLOMON (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Este binecunoscut faptul că lucrarea monumentală a lui Salomon Wininger, *Große Jüdische National-Biographie*, editată și publicată între anii 1925-1936 la Cernăuți, a reprezentat și reprezintă în continuare un instrument deosebit de valoros în orientarea cercetătorilor preocupați de istoria și cultura evreilor, folosit adeseori ca o primă sursă de informare (bio)bibliografică. Cu toate acestea, opera lui Wininger nu a constituit decât marginal obiectul unui studiu aprofundat. Comunicarea își propune să pună în perspectivă vechi și noi elemente privind biografia și opera sa, pornind de la sondarea unor periodice cu profil „bucovinean” și a unor materiale de arhivă.

Câmpuri culturale ale vorbitorilor de germană din Timișoara în anii de după 1918. Interferențele dintre câmpul politic și cultural

Olivia SPIRIDON (Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde Tübingen)

După Primul Război Mondial Timișoara a devenit un centru al dezbaterilor și negocierilor între diferite poziții politice și culturale ale minoritarilor vorbitori de limba germană. Acestea au fost duse pe fundalul noii ordini teritoriale, al problematicii periferiei în noul context politic, economic și cultural, al schimbării influențelor și al aspectelor legate de procese de reorientare și reorganizare a identității acestora. În câmpul politic și literar se înregistrează noi poziții (instituții, partide politice) și noi actori care se remarcă în diferite constelații politice, literare și ale politicii culturale. În prezentare vor fi privite în ansamblu transformările și liniile de dezvoltare ale culturii minorității vorbitoare de limbă germană în anii de după război.

Câmpuri și rețele culturale post-imperiale. Sași din centrele urbane mici: Mediaș

Daniela STANCIU (Universitatea Lucian Blaga Sibiu)

Un mic centru urban regional, cazul Mediaș se dorește a fi analizat din perspectiva dinamicilor și rețelelor culturale din primul deceniu interbelic, cu scopul de a surprinde trecerea de la realitățile

imperiale/monarhice la cele post-imperiale. Din perspectiva rețelei urbane transilvănene dezvoltate în epoca imperială, Mediașul se dezvoltă, prin imitare și adaptare, într-un mic centru urban cultural, aflat deseori în dihotomia centru-periferie cu mai marele centru urban săsesc: Sibiu. Sistemele culturale, religioase și economice evoluează în perioada interbelică, fiind produse și reproduse - în sensul lui Niklas Luhmann - prin comunicare. Din această rațiune, de interes pentru studiul de caz al cercetării de față este analiza rețelei de actori culturali care gravitează în jurul periodicului *Mediascher Zeitung*. Presa de limbă germană apărută în cetatea de pe Târnava are o semnificație simbolică puternică, îndeplinind rolul de liant dintre elita culturală și propriii cititori, prin transmiterea informațiilor din politica mare, națională, dar și din cea mică, locală. Așadar, funcția informativă, de comunicare politică, culturală și cotidiană a presei devine un nod central în viața urbană a Mediașului, de interes fiind radiografierea unor tablouri prospografice ale elitelor culturale.

Germanii din Bucovina și Basarabia în secolul al XIX-lea - începutul secolului XX

Constantin UNGUREANU (Institutul de Istorie Chișinău)

În comunicare se va atrage atenția în principal asupra așezării germanilor în Bucovina și Basarabia, a evoluției demografice a locuitorilor de etnie germană și a structurii profesionale. De asemenea se va prezenta în general învățământul în limba germană din Bucovina și Basarabia, precum și principalele școli germane din aceste două provincii. Într-o măsură mai mică vor fi făcute referințe și la viața culturală mai ales privitor la Bucovina.

Panelul 4

Minoritatea germană în Revista Institutului Social Banat-Crișana: ipostaze, dinamică, controverse

Carmen ALBERT (Muzeul Banatului Montan Reșița)

Revista Institutului Social Banat-Crișana a apărut în intervalul 1933-1946 având ca obiectiv general, reflectarea realizării Institutului Social Banat-Crișana înființat în anul 1932 la Timișoara.

Analiza cantitativ-calitativă a revistei relevă preponderența articolelor de sociologie pentru care s-a și înființat în anul 1933. Articolele de istorie în special a Banatului, predomină în perioada războiului, când problema teritorialității revenise obsedantă în toate publicațiile.

Interesantă pentru analiza de față este rubrica „*însemnări și recenzii*” care nu s-a limitat doar la ceea ce se presupune a fi recenzarea de publicații periodice, ci sunt consemnate și articole, studii, polemici, comentarii apărute în presa minorităților din Banat și Ardeal, prin care se încerca cunoașterea și înțelegerea vieții sociale, politice, economice și culturale a minorităților etnice din România. Rubrica a fost întreținută de diferiți autori, cel mai prezent a fost Cornel Groșorean, directorul revistei.

O subrubrică s-a desprins la un moment dat - *Probleme minoritare*, care analiza și informa publicul cu privire la alteritățile din proximitate și contura imaginea lor. În „*Probleme minoritare*” s-au utilizat diverse publicații: „*Temesvári Hírlap*”, „*Keleti Újság*”, „*Völkischer Beobachter*”, „*Wille und Macht*”,

„Nation und Staat”, „Ungarische Jahrbücher”, „Glasul minorităților” și altele. Politica revizionistă a Germaniei a determinat reactivarea interesului pentru istoria minorităților în special a celei germane, a șvabilor bănățeni și influența lor în istoria Banatului. Punctele de vedere sunt diverse, exprimate pe diferite tonuri, funcție și de evoluția politică internațională, care a influențat considerațiile autorilor. Cronologic se recunosc meritele aceste minorități în transformarea fizionomiei Banatului, grație politicilor imperiale ale secolului Luminilor, percepția evoluând spre compasiune pentru deznaționalizarea suportată din partea autorităților maghiare, apoi spre reprezentări influențate de perspectiva de stat învins a Germaniei.

Cuvinte cheie: minorități, revisionism, revistă, polemici, articole;

Identități germane din Transilvania în artă, cultură, literatură, politică și religie

András F. BALOGH (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)

Referatul precizează în introducere termenul „Transilvania”, care devine în perioada interbelică un termen amorf având mai multe înțelesuri care depindeau de situația comunicativă sau de câmpul cultural unde el a fost folosit.

Reprezentării autentice ai identității germane din Transilvania, deci episcopi, autori eclesiastici, politicieni locali și parlamentari, jurnaliști, scriitori de seamă, autori plastici și muzicieni foloseau termenul de „Transilvania” în diferite contexte, și printre ei, sau în comunicația cu personalități din Germania, astfel termenul primește mai multe caracteristici, mai multe straturi uneori confuze sau contradictorii. Transilvania apare astfel ca și o zonă a tradiției autohtone germane, a îmbinării tradiției cu modernitatea, o zonă a multiculturalității dar și a dominației culturale germane. Din punct de vedere al religiei, al confesiunii evanghelice, Transilvania e provincia toleranței religioase dar și a încrederii în doctrinele lui Luther. Natura apare în toate domeniile de artă, dar și în știință, dat fiind faptul că autorii textelor au avut toți sentimente pozitive față de natură, de peisajul transilvan.

Cuvinte cheie: Transilvania, minoritatea germană, literatură, modernism, tradiționalism, idei politice;

Relațiile dintre antisemiții germani și români (1918-1933)

Philippe Henri BLASEN (Institutul de Istorie A.D. Xenopol, Academia Română, Iași)

Prezentarea analizează interacțiunile dintre reprezentanții antisemitismului politic din România, mai precis între cel sas, Fritz Fabritius, și cei români, A.C. Cuza și fiul său Gheorghe Cuza. Sprijinindu-se pe corespondența dintre aceștia, evidențiază încercările de apropiere dintre tabăra germană și română, precum și problemele întâlnite de Fabritius pe urma acestor tentative. Fabritius era acuzat de sașii transilvăneni că nu respectă structurile politice ale minorității și că vrea să încheie o alianță cu un partid xenofob. Totuși, cei doi Cuza și-au continuat încercările. Până la urmă, Fabritius a devenit un intermediar între cei doi Cuza și partidul național-socialist german.

Cuvinte-cheie: antisemitism, minoritatea germană din România, Selbsthilfe, Liga Apărării Naționale Creștine, NSDAP

Învățământul primar și secundar în Basarabia și minoritatea germană la începutul perioadei interbelice

Mihaela BOTNARI (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

În acest studiu ne propunem o reevaluare a surselor și a situației cercetărilor cu privire la învățământul primar și secundar din Basarabia în anii de după primul Război Mondial. Ne-am referit la situația învățământului din gubernia țaristă, am urmărit succint cum au evoluat politicile educaționale și înființarea de noi instituții de învățământ în cadrul administrației rusești din Basarabia. Totodată am relatat cum au evoluat programele educaționale în provincia dintre Prut și Nistru de-a lungul perioadei interbelice. Am accentuat momentele în care România s-a confruntat cu situații dificile în gestionarea proiectelor legate de uniformizarea învățământului în interiorul granițelor sale de după 1918. În special, am relatat momentele grele care au reieșit din încercările guvernului de la București de a alfabetiza populația în masă, transformarea cât mai rapidă a învățătorilor și funcționarilor de stat din vorbitori de limbă rusă și beneficiari ai unei educații exclusiv rusești în angajați vorbitori de limbă română, familiarizați cu istoria și cultura românească. Școala primară și școala secundară din Basarabia au fost rezultatul unui efort imens atât financiar, cât și uman și logistic, care nu de puține ori a fost capturat de dezbaterile politicienilor și folosit pentru legitimare ori pentru atacuri la adresa opozanților politici.

Cultură și valori, sânge și pământ. Biopolitica saxonă în anii 1920

(Kultur und Werte, Blut und Boden. Siebenbürgisch-sächsische Biopolitik in den „langen“ 1920er-Jahren) prezentare susținută în limba germană

Florian KÜHRER-WIELACH (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas e. V. an der Ludwig-Maximilians-Universität München)

Prezentarea este dedicată discursului biopolitic în rândul germanilor din România, apărut încă de la începutul secolului prin actori transilvăneni sași și popularizat în anii 1920. Pe baza unor exemple, cele mai importante aspecte ale „eugeniei“ sau ale „igienei rasiale“ sunt prezentate și puse într-un context internațional.

Cuvinte-cheie: biopolitică, eugenie, „igiena rasială”, Heinrich Siegmund;

Memoriile lui Emil Neugeboren privind stările de lucruri din cadrul Grupului Etnic German (1940-1943)

Loránd L. MÁDLY (Institutul de Istorie George Barițiu Cluj-Napoca al Academiei Române)

Crearea Grupului Etnic German a constituit o cezură în evoluția comunității germanilor din România și în special a sașilor transilvăneni, mai ales evoluțiile din cadrul acestuia fiind criticate de mai mulți contemporani care nu erau de acord ori cu direcția național-socialistă ori cu modul în care era condus acesta de către Andreas Schmidt, impus de la Berlin, și care încerca să aplice cu strictete „principiul Führerului”. În condițiile în care presa era sincronizată ideologic, doar puține critici au putut fi

formulate aici, și acestea fiind folosite ca pretext al unor atacuri la persoana celor care au adus aceste idei în Transilvania, memoriile lui Emil Neugeboren constituie o mărturie complexă privind nemulțumirile existente. În memoriile sale, destinate publicării și trimiterii către instituțiile superioare (doar unul fiind îndreptat, prin formularea sa, către Volksdeutsche Mittelstelle), acesta critică modul în care Schmidt a bulversat o comunitate care, cu toate că nu se opunea în general principiilor național-socialiste, își avea propria ordine care nu putea fi călcată în picioare. Dintre rândurile memoriilor sale răzbate și o nemulțumire profundă, dat fiind că conducerea impusă de la Berlin a Grupului Etnic German și modul acestuia de a se manifesta părea a se înscrie într-un lung șir de atacuri la adresa organizării de sine a sașilor transilvăneni. Descriind pe parcursul acestor texte întreaga evoluție a implementării ideilor național-socialiste mai ales în rândurile sașilor ardeleni inițial prin mișcarea de întrajutorare, Neugeboren însuși se declară un adept al acestora și consideră că acțiunile coordonate de către Andreas Schmidt izvorăsc din necunoaștere și lipsă de tact și compromit ideea de național-socialism.

Cuvinte cheie: național-socialism, Grupul Etnic German, sași transilvăneni, Andreas Schmidt, Emil Neugeboren;

Bisericile Evanghelice Luterane din Iași, Galați și Buhuși. Câmpuri culturale și rețele de afirmare a identității etno-religioase

Ștefan MIHĂILĂ (Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași)

Prin prezentarea pe care o propunem dorim să evidențiem modalitatea în care niște comunități relativ restrânse au reușit să își afirme și să își păstreze identitatea etnoreligioasă în perioada interbelică. Ne referim la comunitățile evanghelice luterane din Moldova (Iași, Galați Buhuși), comunități de limbă și identitate culturală germană.

Cercetarea noastră demonstrează modalitatea în care germanii regăteni din Moldova și-au încheiat comunitățile în jurul instituției ecleziale. Biserica Evanghelică Luterană este instituția cheie, în jurul căreia se formează și se păstrează comunitățile din cele trei orașe. Afirmăm că Biserica este instituția cheie în organizarea acestor comunități deoarece aceasta va intermedia și apariția altor instituții culturale relevante pentru afirmarea și păstrarea identității etnice și religioase precum școala, biblioteca sau asociația femeilor germane (Der Frauenverein). Astfel, am arătat în ce măsură bisericile (parohiile) acestor comunități îndeplinesc atât calitatea lor liturgică cât și pe cea socio-culturală având o importantă componentă socială.

Sursele pe care ne-am fundamentat documentarea au fost atât volumele II și V ale Recensământului general al populației din anul 1930 cât și periodicul Bukarester Gemeindeblatt din anii 1921-1934 sau Jahresbericht der evangelischen Kirchengemeinde A.B. in Jassy din anii 1936, 1938, 1942.

Cuvinte cheie: Istoria Germanilor din România, Germanii regăteni, Biserica Evanghelică Luterană din România, Comunitățile Germane din Moldova în Secolul XX.